

AZ EMBER ÖSSZEFÜGGÉSE AZ ELEMI VILÁGGAL

NEGYEDIK ELŐADÁS. DORNACH, 1914. november 20.

Az Atlantisz utáni negyedik és ötödik korszak alapvető tapasztalatai

Tartalom: Az imaginatív világ étertesttel való észlelése. A saját fizikai testtől való elszakadás érzése, amit egyre inkább érzékel az ember. Az ember két alapvető élménye: a görög kultúrkorszak Szfínx-rejtélye (Lucifer beavatkozása az ember légzésébe, a vérbe való elmerülése; az étertest kitágulása); a Mefisztofelész-rejtély napjainkban (Arimán élete az idegi folyamatokban; az étertest kitágulása és kiszáradása; Mefisztofelész mint az ember kísérője, egészen hamar, már gyermekkortól). A teológia, mint az igazság keresése az idegfolyamaton keresztül. Győzelem a Szfínx felett az Én kialakulásának köszönhetően, Mefisztofelész felett az Én szellemi megismeréssel való betöltése által. Oidipusz dongalába; Faust mint Oidipusz fordítottja. Oidipusz és a Szfínx, Faust és Mefisztó a Luciferhez és Arimánhoz való viszonyukban.

Kutatásainknak köszönhetően már érthető kell hogy legyen számunkra, hogy az előttünk álló fizikai világ „mögött” és „alatt” más világok kezdődnek. És ma, bevezetésként szeretnék ezeknek a szellemi világoknak néhány sajátosságáról beszélni, amelyekről részlegesen már tudunk, s melyekhez szeretnék valamit hozzáadni, mást pedig elevenné tenni a lélekben.

Önök tudják, hogy a legközelebbi, a mi világunkkal határos világ – ez az úgynevezett imaginatív világ. Ez a világ sokkal mozgékonyabb, mint a fizikai világunk. A fizikai világunk határozott kontúrok, határozott körvonalak világa, határozottan körvonalazott tárgyak világa. Az a világ pedig, amibe akkor lépünk, amikor feltépjük a fizikai világ által képzett leplet, mintegy folyékony, mozgékony. Azt is tudjuk, hogy ezzel az első szellemi világgal kapcsolatban kezdődik egy olyan érzés, hogy a fizikai testünkön kívül vagyunk. Abban a pillanatban, amikor ebbe a szellemi világba felemelkedünk, ehhez a fizikai testhez egy új viszonyt kapunk, egy olyan viszonyt, amely ahhoz hasonlít, mint amikor a fizikai testünkben tartózkodva a szemünkhöz vagy a fülünkhöz viszonyulunk. A fizikai test mintegy egészében egyfajta észlelő szervként működik; ugyanakkor hamar észrevevesszük, hogy amikor ezt a fizikai testet észlelő szervként kezdjük érezni, akkor valójában már nem a fizikai testről van szó; itt már az étertestről kell beszélni. A fizikai test számunkra olyan, mint egy keret, amely összetartja a fizikai testet. Kívülről tekintünk az étertestünkre, de érzékeljük is, úgy érzékeljük, mint érzékszervet, amely az összeszótt, lebegő képeket és hangokat észleli. Amilyen a viszonyunk a fülhöz és a szemhez, ugyanolyan lesz a viszonyunk a fizikai test által tartott étertesthez.

Ha most a fizikai testünkön kívülinek érezzük magunkat, akkor az ilyen élmény hasonlít az álomállapot élményére. Az álomállapot abban áll, hogy embervoltunk szellemi-lelki része a fizikai és étertestünkön kívül van, ugyanakkor ebben az álomállapotban a tudatunk lecsökken, és nem tudunk arról, hogy valójában mi történik velünk és körülöttünk. Ilyen módon mondhatjuk, hogy itt valami egészen más viszonya van az embernek a fizikai testéhez, mint általában. Az emberiség a jövőbeli fejlődése során egyre közelebb fog kerülni hozzá, és a szellemtudománynak rá kell erre mutatnia.

A legkülönbözőbb nézőpontokból aláhúztam, hogy ma nem valami önkényes alapon foglalkozunk szellemtudománnyal, nem, ezt a szellemtudománnyal való foglalkozást az emberiség fejlődése követeli meg tőlünk, az, ami az emberiségfejlődés jelenlegi pillanatában készül elő. Ennek az önleválasztódásnak, az emberi lénynek a fizikai testétől való elválasztódásának az érzése egyre jobban és jobban meg fog jelenni az embereknél, mint egy homályos élmény, és ez a jövőben egyre erősebben fog megjelenni. Eljön az idő, amikor egyre több emberek lesz olyan érzése: mi ez, úgy érzem magam, mintha szétváltam volna, mintha valaki második is lenne mellettem. És ez az érzet, ez az érzés, amely természetes módon fog keletkezni, ugyanúgy, mint az éhség, a szomjúság és más élmények, nem szabad hogy érthetetlen maradjon a mai emberek és a jövő emberei számára. Érthetővé válik, ha az embereknek a szellemtudománynak köszönhetően sikerül megérteniük, mit is jelent lényegében ez a széthasadás. Különösen a pedagógiának, a nevelésnek kell erre irányulnia, a széthasadás megjelenésével arányban. Meg kell tanulni nagyobb figyelemmel viszonyulni a gyermek ilyen élményeihez, mint ahogy ezt azelőtt tettük, hogy az élmények ritkák voltak.

Természetesen később, normális egészséges élet esetén ezek az általam jellemzett érzések és érzetek nem fognak túl erősen megjelenni a közeljövőben, mivel a fizikai világ benyomásai elnyomják, ugyanakkor a távolabbi jövőben egyre erősebbé válnak. Mindenekelőtt a tizenéves korban fognak megjelenni. A felnőttek a gyerekektől valami olyat fognak hallani, amit azoknak meg kell majd érteniük, valami olyat, amire lehet, hogy nem is fordítanak figyelmet; ugyanakkor ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni, mivel ez a világfejlődés legmélyebb titkaival áll kapcsolatban.

A gyermekek ezt fogják elmondani: itt vagy ott láttam valamilyen lényt, aki ezt meg azt mondta nekem, hogy mit tegyek. – A materialista felépítésű ember ezt mondja: te egy buta fiú, egy buta lány vagy, ilyen nincsen. – Ugyanakkor annak, aki meg akarja érteni a szellemtudományt, tudnia kell, hogy itt egy fontos jelenségről van szó. Ha egy gyermek azt mondja: itt látok valakit, aki eltűnik, de utána újra és újra előjön; ezt-azt mond nekem, nem tudok nem rá hallgatni – az az ember, aki megérti a szellemtudományt, tudni fogja, hogy ennél a gyermeknél valami olyan ad hírt magáról, ami az emberi fejlődés folyamatában egyre világosabban meg fog jelenni. De mi is ez, ami ilyen módon ad hírt magáról?

Akkor értjük ezt meg, ha két alapvető emberi élményre irányítjuk a figyelmünket. Ezek közül az első különösen fontos volt az Atlantisz utáni negyedik, görög-római korban, a második pedig a mi korunk számára fontos, melyben valójában csak lassan készül elő. Míg az első alapvető élmény a görög-római korban ért véget, a második felé még csak lassan haladunk. Az ember életében mindig szerepet játszanak olyan élmények, amelyek Lucifertől vagy Arimántól erednek. Az Atlantisz utáni negyedik korszak alapvető élményével kapcsolatban Lucifer játszott különös szerepet; a mi korunkban Arimánnak köszönhető az alapvető élmény. Lucifer azzal kapcsolatos, ami még nem vált részleteiben világossá, ami érthetetlen, differenciálatlan módon közelít az emberhez. Más szavakkal Lucifer a légzési folyamat tapasztalatával áll kapcsolatban, a belégzés és kilégzés tapasztalatával. Az ember légzése valami olyan, aminek teljesen meghatározott, törvényszerű módon kell az egész organizációjához kapcsolódnia. Abban a pillanatban, amikor a légzés valamilyen módon sérül, a légzés abból, amilyen az általában, vagyis a tudattalan folyamatból, melyre nem fordítanak figyelmet, egy tudatos folyamatba fordul át, egy többé-kevésbé álomtudatos-tudatos folyamatba. Ha pedig, triviálisan kifejezve, a légzési folyamat túlságosan energikusá válik, ha a szervezet felé nagyobb követelményeket támaszt, mint amit ez a szervezet képes elviselni, akkor Lucifer lehetőséget kap arra, hogy belépjen az emberi organizmusba. Mellesleg ezt nem ő maga teszi, hanem a hozzá tartozó kísérete.

Itt egy olyan jelenségre mutatok rá, amely mindenkinek ismerős mint álombeli élmény. Ez az élmény álomban erősödhet, élőbbé válhat. A rémálom, amikor az ember a sérült légzés miatt olyan álomtudatba kerül, amelybe a szellemvilág élményei keveredhetnek bele, és a félelem, a rémület élményei, ami rémálomnál előfordulhat – mindez a világ luciferi eleméből származik. Mindaz, ami a légzés hétköznapi folyamatától a fulladásig tart, a fulladás érzéséig, mindaz Lucifernek a légzés folyamatába való beavatkozási lehetőségével kapcsolatos. Ez egy durva folyamat, ahol a tudatosság elégtelensége miatt Lucifer beavatkozik a légzés folyamatába és alakító módon lép be az álomtudatba, és az vezet fulladáshoz. Ez egy durva folyamat.

De van egy finomabb élmény is; ez mintegy finomítja számunkra ezt a fulladás-élményt, és nem annyira durván jelenik meg, mint a fizikai fulladás. Általában nem vesszük észre, hogy az ember élményeihez hozzátartozik az ilyen „kifinomult fulladás”. Ugyanakkor minden alkalommal, amikor az ember lelkében fellép az, ami kérdéssé válik vagy kételkedéshez vezet ezzel vagy azzal kapcsolatban a világban, akkor a fulladás élményének finomabb formájával van dolgunk. Mondhatnánk: amikor kérdést kell feltennünk, amikor erre készítenek bennünket a világ nagyobb vagy kisebb rejtélyei, akkor a fulladás állapotában vagyunk, de ezt nem vesszük észre. Minden kételkedés, minden kérdés egy kifinomult lidércnyomás vagy kifinomult rémálom.

Így az élmény, amellyel durvább formájában találkozunk, átalakul egy finomabb élménnyé, amely inkább lelki formában jelenik meg. Feltételezhetjük, hogy a tudomány valamikor nekifog, hogy tanulmányozza a légzés folyamatának kapcsolatát a kérdésfeltevés vagy a kételkedés-érzés emberi lélekben zajló folyamatával. De ugyanakkor mindaz, ami a kérdésekkel, kételkedésekkel kapcsolatos, mindaz, ami az elégedetlenségünkkel kapcsolatos, mivel a világ elénk lép és választ követel, vagy mivel nekünk kell választ adni önmagunkról – mindez a luciferivel kapcsolatos.

Ha a dolgokat szellemtudományosan vizsgáljuk, azt mondhatnánk: ott, ahol a fulladás angyala igaz le bennünket a rémálmokban, vagy amikor belső készíttetést érzünk a felmerült kérdés kísértőjeként, félelmet tapasztalunk – mindebben a légzés megerősödött, energikus folyamatával van mindig dolgunk, azzal, ami a légzésben él, de aminek gyengülni kell ahhoz, hogy az élet normálisan folyjon, hogy az emberi természet helyesen, harmonikusan funkcionáljon. De mi megy végbe akkor, amikor a légzés folyamata túl energikussá válik? Akkor az étertest és mindaz, ami az ember éteri természetével kapcsolatos, túl távolra terjed ki, túlzott elkülönülésre törekszik; akkor itt a fizikai testben törekszik kiélni magát az, ami nem tud a fizikai test határain belül maradni, ami ki akarja azt tágítani. A túl bő, túl kiterjedt étertest – na ez áll a légzés megerősödött folyamata mögött; emellett a luciferi elem különös lehetőségeket kap, hogy megjelenítse magát.

Ilyen módon mondhatjuk: a luciferi be tud kúszni az emberi természetbe, ha az étertest kitágult. – Azt is mondhatjuk, hogy a luciferi hajlamos olyan étertestben megjeleníteni magát, amely az emberi formához képest kitágult, vagyis olyan étertestben, amely nagyobb teret foglal el, mint amekkorát az ember bőre körbezár, ami méretben nagyobb. – Ha az adott kérdés művészi interpretációját képzeljük el, akkor mondhatnánk: a normális emberi étertest egy szobrász, az előttünk fizikailag álló emberi alkat építője. De ha az étertest kitágul, ha nagyobb teret akar elfoglalni, ha az emberi bőr határain túlra akar lépni, akkor

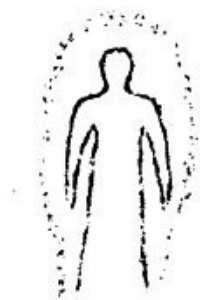
ezzel más formákat akar létrehozni. Ebben az esetben az étertest nem tudja megőrizni az emberi formát, mindenütt az emberi forma határain túlra törekszik. – Ezt a problémát már az ősi időkben is megoldották. Milyen forma is lép elő, ha a kitáguló étertest, amely már nem az emberi, hanem a luciferi lény számára felel meg, milyen forma jelenik meg és áll az emberi lélek előtt? Mi lép elő? Ez a szfinx!

Most egy különleges esettel állunk szemben, hogy mélyebben megértsük a Szfinxet. A Szfinx az, ami megfojt. Míg az ember éterteste az energikus légzésnek köszönhetően kitágul, addig a lélekbe egy luciferi lény hatol. Ebben az étertestben már nem emberi alak él, hanem egy luciferi, a Szfinx alakja. A Szfinx úgy jelenik meg, mint aki kételyeket ébreszt, mint aki kérdésekkel gyötör. Ilyen módon a Szfinx különös viszonyban áll a légzés folyamatával. De a másik oldalról tudjuk, hogy a légzés folyamata különös viszonyban áll a vérképződéssel. Ezért a luciferi a vérben is él, pulzál és mozog a vérben. Kerülő úton a légzésen keresztül a luciferi be tud hatolni az ember vérébe, és ha túl sok energia lép a vérbe, akkor a luciferi, a Szfinx, különösen megerősödik.

Ilyen helyzetet foglal el az ember a Szfinx természetéhez való viszonyában amiatt, hogy légzési folyamata nyitott a Kozmosz számára. Ez az élmény, hogy saját légzésében ellenálljon a Szfinx kozmikus hatásának, ez az alapélmény különösen megnyilvánult az Atlantisz utáni negyedik, a görög-latin kultúrkorszakban. És az Oidipuszról szóló mítoszban látjuk, hogyan áll szemben a Szfinxszel, hogyan láncolja magához a Szfinx, hogy kérdésekkel gyötörje. Az ember és a Szfinx, azt is mondhatnánk, hogy az ember és a Világegyetemben a luciferi – ez az, amire rá kell mutatni mint az Atlantisz utáni negyedik kultúrkorszak alapélményére. Ha az ember akár egy kissé megsértette fizikai síkon a normális életét, akkor a Szfinx természetével került érintkezésbe. Akkor az életében Lucifer támadt rá, és Luciferrel, a Szfinxszel kellett megküzdenie.

Másmilyen az Atlantisz utáni ötödik kultúrkorszak, a mi korunk alapélménye. Korunkra nagyon jellemző, hogy az étertest nem kitágult, hanem összezsugorodott. Nem túl nagy, hanem inkább túl kicsi. A kisebbedésre való tendencia a fejlődés menetének mértékében erősödni fog. Mondhatjuk: a görögöknél az ember normális alakja olyan, hogy az éterteste túl nagy. Azt is mondhatjuk, hogy a modern embernél az étertest összehúzódó, összezsugorodó, túl kicsi. – Minél tovább halad az ember a spiritualitást materialistán lenéző útján, annál inkább összehúzódik és kiszárad az éterteste. Mivel azonban az ember fizikai testének szerveződése attól függ, hogy teljesen át van-e hatva az étertesttel, ezért a fizikai test számára mindig fennáll egy tendencia, mégpedig: ha az étertest túlzottan összenyomódik, akkor a fizikai test elkezd kiszáradni. Ha túl erősen kiszáradna, akkor a szokásos emberi lábfej helyett szarvszerű lábak alakulnának ki. Az embernél ez nem megy végbe, de az erre való tendencia benne rejlik, és ez az étertestnek a kiszáradáshoz való tendenciáján, a túl gyenge étererők fejlődésének tendenciáján alapul. Ebbe a kiszáradt étertestbe különösen bele tud költözni Arimán, ahhoz hasonlóan, ahogy a kitágult étertestbe Lucifer költözik. Arimán olyan formát ölt, ami az étertest elgyengülését jelzi. Túl kevés éteri erőt fejleszt ahhoz, hogy helyesen kialakított lábfeje legyen, és a fent említett elszarusodott lábfejeket, kecskepatát alakít ki.

görög ember

modern ember

Mefisztofelész – valójában Arimán, és nem véletlenül vannak kecskepatái, az általam említett okból vannak kecskepatái. A mítoszok és legendák tele vannak mély értelemmel, íme Mefisztofelész ezért jelenik meg gyakran lópatával, vagyis pata-állapotig száradt lábfejjel. Amikor Goethét teljesen átítatta Mefisztofelész eszméje, nem tudta elképzelni az ő saját Mefisztóját egy modern lovag alakjában, hiszen ennek az Arimán-Mefisztónak a lényét az adta, hogy nincs elegendő éteri ereje ahhoz, hogy teljesen kialakíthassa az ember fizikai alakját.

De még egy sajátosságot idéz elő az, hogy az étertest összehúzódott, hogy éteri erőiben szegényesebb, mint általában. Ez a sajátosság akkor válik érthetővé számunkra, ha tekintetünket az ember természet egészére vetjük. Bizonyos tekintetben még fizikailag is kettősség mutatkozik meg bennünk. Gondolják meg ezt, önmagukat csak fizikai emberként vizsgálva. Hiszen a fizikai emberhez tartozónak lehet tartani azt is, ami belélegzett levegőként bennünk van. Ez a beszívott levegő a legelső kilégzésben ismét kívültre kerül, úgyhogy a „belélegzett-levegő-ember”, amely áthat bennünket, állandóan változik. Önök nemcsak izmokból és csontokból állnak, nemcsak hús- és csontemberek, hanem a légzésemberek is. Ez utóbbi azonban állandóan változik, belép és kilép, hol oda, hol ide megy. A légzésember viszont az állandóan keringő vérről áll kapcsolatban.

Ettől a légzésemberről elkülönülten van bennünk az idegember – egy másik pólus, melyben idegnedvek keringenek; az idegember és a légzésember között csak külső kapcsolat, külső érintkezés van. Míg a vérkeringési rendszerbe a légzésnek köszönhetően csak a luciferi hajlamú erők tudnak bejutni, addig a mefisztofelészi vagy arimáni hajlamú éteri erők csak az idegrendszerhez van hozzáférésük, a vérkeringési rendszerhez azonban nincsen. Arimánnak tilos a vérbe hatolnia, ugyanakkor élhet állandóan az idegekben, egészen azok kiszáradásáig, kimerüléséig. A vér hőjéhez nem férhet hozzá. És ha fejleszteni szeretné a kapcsolatot az ember természetével, vércseppet kellene kicsikarnia, mivel ehhez a vérhez nagyon nehéz hozzáférnie. Mefisztofelész és a vér között szakadék tátong. És ha hozzá akar férni az emberhez, ahhoz, ami az emberben él, ha kapcsolatba akar lépni az emberrel, arra kell törekednie, hogy uralja a vért, mivel meg van győződve arról, hogy az emberi princípium a vérben él. Vért kell kicsikarnia.

Látják, ezzel kapcsolatos a Mefisztofelészről szóló legenda bölcsessége, hogy vérről kell aláírni. Faust átadja magát Mefisztofelésznek, és vérről kell aláírnia, és Mefisztofelész kicsikarja a vért, mivel neki nincs hozzáférése. Ahhoz hasonlóan, hogy a görög emberrel a Szfinx állt szemben, amely a légzőrendszerében élt, az Atlantisz utáni ötödik kultúrkorszak emberével Mefisztofelész áll szemben, aki az idegi folyamatokban él, aki hideg és józan; szenved a vér hiányától, hiányzik neki a vér melege. Ezért válik gúnyolódóvá, az ember józan gondolkodású kísérőjévé.

Ahogy Oidipusznak a Szfinxszel, úgy kell az Atlantisz utáni ötödik kultúrkorszak emberének Mefisztofelésszel boldogulnia. Mefisztofelésszel mint valami második lénnel áll szemben. A görög a Szfinxszel állt szemben a vérkeringési és levegőfolyamatok túl energikussá válása miatt; a görög emberrel az állt szemben, ami az intenzív légzéssel jutott a természetébe. A modern ember mindazzal, ami az értelméből, a józanságából fakad, ellenáll annak, ami az idegekben zajló folyamatokkal kapcsolatos. Az embernek és a mefisztofelészi princípiumnak ezen ellenállása költői formában, mondhatnám prófétai módon, előre megérződött. De ez egyre jobban és jobban meg fog nyilvánulni, mint alapélmény, az Atlantisz utáni ötödik korszak fejlődésében való előrehaladásunk mértékében. És amiről beszéltem, hogy gyermeki élményekben fog megnyilvánulni – ez egyfajta mefisztofelészi élmény lesz.

Míg a görög ember a kérdések feleslegétől tapasztalt kínokat, a modern ember nem annyira a kérdésektől szenved, sokkal inkább attól, hogy az előítéletei mintegy elvárásolják, hogy maga mellett egyfajta másik teste van, amely az előítéleteit őrzi. Hogyan történik ez?

Nézzük az evolúciót teljesen elfogulatlanul. Az Atlantisz utáni ötödik kultúra folyamán annyira sok dolog megszűnt melegen és közvetlenül érinteni az embert. Vegyük a számtalan felénk törekvő kérdést, amikor elmélyedünk a szellemtudományban. Ezek a modern materialista módon gondolkozó ember számára egyáltalán nem léteznek. Nem érzi a Szfinx rejtélyét, míg az ókori görög még élő módon észlelte. De a modern embernek mást kell éreznie. Véleménye alapján mindent nagyon jól tud, megfigyeli a külső-érzéki világot, a megfigyeléseit kombinálja az értelmével, és ennek segítségével minden rejtélyt megold. Nem is gyanítja, hogy mennyire erősen összezavarodott ebben a külső fantazmagóriában. De ettől az éterteste egyre inkább összetömrödik, az étertest egyre inkább kiszárad, és végül ez oda vezet, hogy a modern ember lényében a jövőben második természetként megerősödik a mefisztofelészi princípium. Mindaz, ami materialista előítéletként, materialista korlátozottságként fejlődik, megerősíti a mefisztofelészi természetet, és már most mondhatnánk: ha a jövőbe tekintünk, azt látjuk, hogy mindenki egy második emberrel fog születni, amely mindenkit bolondnak nevez, aki a szellemi világról beszél. Azt mondja, hogy én mindent tudok, megbízok az egészséges gondolkodásomban. – Természetesen az ilyen ember tagadni fogja úgy a Szfinx rejtélyét, mint Mefisztofelész rejtélyét is, ugyanakkor ez utóbbi második lényként követni fogja őt. Úgy fogja őt kísérni, hogy kénytelen legyen materialista módon gondolkodni, de nem önállóan, hanem ennek a második lénynek, a kísérőjének a segítségével.

A materialista gondolkodásmód majd kiszárítja az étertestét, és a kiszáradt étertestben fog élni Mefisztofelész. Ezt meg kell értenünk, és az emberiségnek a jövőben nagyon sokat kell adnia a gyermeknek, nevelve őt – ez történhet az eurythmia segítségével vagy a szellemtudományos gondolkodásmód segítségével – megadni neki azt, aminek köszönhetően az étertest életre kel, ahhoz, hogy az ember helyes pozíciót vehessen fel, hogy tudja, mit jelent ez az ő kísérője. Különböző nem érti meg ezt a kísérőt, különben elvárásoltan, foglyul ejtve érzi magát vele kapcsolatban. Ugyanúgy, ahogyan a görögnek meg kellett küzdeni a Szfinxszel, ugyanúgy a modern embernek is meg kell küzdenie Mefisztofelésszel, a szatírszerű, faunszerű alakkal, akinek kecske- vagy lólabái vannak.

Mondhatjuk, hogy minden kor egy alapmítoszban, egy őslegendában foglalja össze a rá legjellemzőbbet. És ilyen alapmítosz, őslegenda volt Görögország számára az Oidipuszról szóló mítosz,

az új kor számára pedig a Mefisztofelészről szóló mítosz. Csak ezeket a dolgokat valóban meg kell érteni, lehetőség szerint magukból az alapokból kiindulva.

Látják, még egy költői alkotás, Faust és Mefisztofelész összecsapása is a jövő pedagógiájának alapjává válik. A prológos itt az, hogy a nép vagy a költő előre megérzi a kísérőt; a záró aktus abban fog állni, hogy minden embernek lesz ilyen kísérője, amely nem maradhat megmagyarázatlanul, és hogy ez a kísérő a legelőbb és legerősebb módon az ember gyermekkorában fog megjelenni. És ha a felnőtt nevelő nem tud helyes pozíciót felvenni azzal kapcsolatban, amit a gyermeknél észlel, akkor az emberi természet megromlik annak meg nem értése miatt, hogy hogyan kell Mefisztofelész bűverejének ellenállni.

Figyelemre méltó, hogy amikor a legendák vagy a mesék irodalmi hagyományait tanulmányozzuk, mindenütt megtaláljuk ezeket a motívumokat. A modern tudósok által a szükséges megértés nélkül vizsgált mesék és legendák kompozíciójukban vagy mefisztofelészi, arimáni motívumokat tartalmaznak, vagy luciferi motívumokat, a Szfinx motívumát. Minden mese és legenda olyan, hogy tartalmuk általánosítva vagy az ember és a Szfinx, vagy az ember és Mefisztofelész viszonyaként tapasztalható meg. A legendákban és mesékben többé-kevésbé rejtett formában vagy a kérdés motívumát, vagyis a Szfinx motívumát találjuk, azt a motívumot, amikor valakinek meg kell oldania egy kérdést, válaszolnia kell valamilyen kérdésre, vagy az elvarázslás, a kényszerűen elbűvölt lét motívumát – ez a mefisztofelészi, arimáni motívum. Mert miből is áll pontosan ez a mefisztofelészi vagy arimáni motívum? Abban áll, hogy ha mellettünk áll Arimán, állandóan fennáll a veszélye annak, hogy alá hullunk, a természetébe kerülünk, elveszítjük a lehetőséget, hogy elszakadjunk tőle. És mondhatjuk: a Szfinxet az ember valami olyannak érzi, ami belé hatol, és széttepi őt; a mefisztofelészi princípiummal kapcsolatban azt tapasztalja, hogy kénytelen elmerülni ebben a mefisztofelésziben, aláírni neki, alávetni neki magát.

A görögöknél nem volt modern értelemben vett teológia, és a bölcsességhez, a természethez és annak megjelenéseivel való viszonyuk mégis közelebbi volt. Teológia nélkül közeledtek a természet szentségéhez, és akkor merült fel bennük a gyötrő kérdés.

Az ember a légzési folyamatában közelebb áll a természethez, mint az idegi folyamataiban. Ezért a görög a Szfinxhez való viszonyában különösen érezte, hogy a bölcsesség felé lép. Más a helyzet a mai emberrel. Kialakult a teológia. Az ember már nem a természettel való közvetlen érintkezésével akar a világ isteni bölcsességéhez közeledni, hanem tanulmányozni akarja, nem a lélegzés és a vérkeringés folyamatának segítségével akar hozzá közeledni, hanem az idegrendszer folyamatainak segítségével. Az idegi folyamat a bölcsesség keresésévé, teológiává válik. Azonban mivel az ember a bölcsességét bevonja az idegrendszer folyamataiba, a mefisztofelészihez közeledik. És amikor beköszöntött az Atlantisz utáni ötödik korszak, bölcsességkeresések idegrendszeri folyamatokba való bevonása miatt fejlődött ki az az érzés, hogy Mefisztofelész követi az embert, béklyóban tartva, az az érzés, hogy az ember magához engedte őt.

Ha megszabadítjuk a Faust-legendát az összes rátapadó rétegétől, a következőket kapjuk: az ifjú teológus bölcsességre törekszik, kétségek gyötrik, ezért átadja magát, aláírja magát az ördögnek, Mefisztofelésznek, és így a befolyása alá kerül. De ahogyan a görögnek az emberi "Én"-természet intenzív kidolgozásával kellett legyőznie a Szfinxet, úgy korunk emberének is úgy kell megbirkóznia

Mefisztofelésszel, hogy ezt az "Én"-t kibővíti és azzal a bölcsességgel tölti be, melyet a szellemi világ kutatásával, a szellemi világ megismerésének, a szellemtudománynak köszönhetően lehet elérni.

Oidipusz volt a leghatalmasabb azok közül, akik legyőzték a Szfinxet. Minden görögnek, ha komolyan viszonyult önmagához mint emberhez, kisebb vagy nagyobb mértékben a Szfinx legyőzőjévé kellett válnia. Oidipusz csak a legtipikusabb képe volt annak, amit minden görögnek át kellett élni. Mi is történt? Oidipusznak azt kellett legyőznie, ami a légzési folyamatában és a vérkeringési folyamatában élt. Azzal az emberrel, amelyik ezekben a folyamatokban élt, szembe kellett neki állítania az elszegényedett éteri erővel rendelkező, idegi folyamatokban élő embert. Mivel érte ezt el? Azáltal, hogy saját természetébe szívta az idegrendszer folyamataival rokon erőket, vagyis a mefisztofelészi természetű erőket; de egészséges módon szívta be őket, úgyhogy nem mellette álltak, nem váltak a kísérőivé, hanem benne magában voltak; ezeknek az erőknek a segítségével birkózott meg a Szfinxszel.

Itt azt látjuk, hogy Lucifer és Arimán, amikor a megfelelő helyen vannak, ott, ahová eredetileg helyezték őket, kedvezően hatnak, ugyanakkor kárt okoznak, ha ott vannak, ahol nem kellene lenniük. A görög számára a Szfinx természete olyan volt, hogy le kellett győznie, ki kellett magából taszítania. Amikor ledöntötte a szakadékba, akkor a kívül elhelyezkedő étertest be tudott lépni a fizikai testbe, és akkor győzte le a Szfinxet. A szakadék nem kívül volt, a szakadék az ő saját fizikai teste volt, amibe bele kellett süppednie a Szfinxnek. De ehhez meg kellett erősödnie a másik pólusnak, az idegrendszer pólusának, az ellentétes pólusnak, ami az Éntől induló, nem külső, hanem belső folyamat. Az arimánit befogadta az ember belseje, és ezáltal elfoglalta a neki megfelelő helyet.

Oidipusz Laiosz fia volt, akinek megjósolták, hogy ha gyermeke lesz, az szerencsétlenséget hoz a családjára. Ezért eltávolította a megszületett fiát. Kilyukasztotta a lábfejeit: ezért kapta az Oidipusz nevet, ami azt jelenti, sánta. Az Oidipusz-drámában itt a mefisztofelészi erők mutatkoznak meg számunkra.

Mondtam, hogy ha ezek az erők kiszárították az étertestet, akkor a lábfejek nem tudnak kialakulni, össze kell zsugorodniuk, ki kell száradniuk. Oidipusznál ez mesterségesen történt. Ahogy ismert, egy fához volt kikötözve, egy pásztor megtalálta őt és felnevelte, különben meghalt volna. Megnyomorított lábakon járta a világot. Ez egyfajta jóra fordult Mefisztofelész. Itt Arimán a maga helyén van, intenzíven impulzálhatja az Én fejlődését, és ez jelenti az Atlantisz utáni negyedik korszak feladatainak megoldását. Mindarról, ami a görög embert nagyra tette, aminek köszönhetően igazi göröggé vált, arról, ami a harmonikus összhang az étertest és a fizikai test között, ami még mindig csodálkozással tölt el bennünket a nagyszerű görög alakoknál – minderről lemond Oidipusz, hogy „személyiséggé” váljon, hogy olyan ember példájává váljon, akiben az „Én” erőssé válik. Ez az Én, áthelyezkedve felülre a fejbe, erőssé vált, ugyanakkor a lábai elgyengültek.

Az Atlantisz utáni ötödik korszak emberének ezzel szembe kell szállnia. Ahhoz hasonlóan, ahogy Oidipusznak, hogy ellenálljon a Szfinxnek, hogy legyőzze azt, magába kellett fogadnia Arimánt, úgy az Atlantisz utáni ötödik korszak emberének, vagyis annak, aki ellenáll Arimán-Mefisztofelésznek, Lucifert kell magába fogadnia, egy ahhoz képest fordított folyamatot kell előidéznie, mint ami Oidipusznál végbement. Azt, ami Énként a fejben összpontosul, lefelé kell irányítania a fejből, hogy kiterjedjen az ember összes többi természetére. Mivel az Én az idegi tevékenység folyamataiban él, benne összpontosul

a filozófia, a jogtudomány, az orvostudomány, és még a teológia is – mint az idegfolyamat eredményei. És most egy törekvés keletkezik, hogy mindezt kidobjuk a fejből, és érzékileg lépünk be a világegészsbe.

És most vegyük Faustot mindazzal, amit az Énjével elért, hogyan akarja mindazt kidobni a fejből, amit Goethe ezekkel a szavakkal foglal össze: „Ó jaj, a filozófiát, a jog- s az orvostudományt és – haj – a teológiát: mind buzgón búvároltam át” (Jékely Zoltán fordítása). Mindezt ki akarja hajítani a fejből. És ezt úgy teszi, hogy átadja magát annak az életnek, amely nem áll kapcsolatban a fejvel. Olyan, mint egy fordított Oidipusz, aki magába fogadja a luciferi természetet.

Kövessék, hogyan csinálja mindezt Faust, hogy magába fogadja Lucifert ahhoz, hogy a mellette álló Arimán-Mefisztóval tudjon harcolni. Mindez azt mutatja nekünk, hogy ez a Faust valóban mintegy fordított Oidipusz. Míg mindaz, ami Oidipuszban megy végbe Arimán fordított természete miatt, Luciferrel áll kapcsolatban, addig mindaz, ami Lucifer fordított természete miatt Faustban megy végbe, inkább Arimán-Mefisztófelésszel áll kapcsolatban. Míg Arimán-Mefisztó nagyjából a külvilágban él, addig Lucifer inkább belül, a belső világban él. Minden szerencsétlenség, ami Oidipuszt amiatt éri, hogy kénytelen arimáni természettel áthatni magát, külső jelenségekből áll. Nemcsak saját magára, hanem az egész fajra nehéz sors zúdul. De az őt magát is sújtó nehéz sors külső jelenség jellegét hordozza. Az, hogy kiszúrja a szemét, megvakítja magát – szintén külső dolog. És mindaz, ami Fausttal történik, az belső lelki élmény, az ember belső világának tragédiája, úgyhogy Faust itt is Oidipusz fordítottjaként jelenik meg.

Ha elképzeljük ezt a két alakot, vagy inkább ezt a két kettős alakot: Oidipuszt és a Szfinxet, Faustot és Mefisztófelészt, akkor az Atlantisz utáni negyedik és ötödik korszak fejlődésének prototípusaival van dolgunk. Ha valamikor beköszönt az az idő, amikor történelemként kevesebbet foglalkoznak azzal, ami a külső események tükröződése, hanem azzal foglalkoznak majd, hogy mit él át az ember, akkor először fogják meglátni, hogy mennyire jelentőségteljesek és fontosak az ember alapvető megélései. Akkor először fognak figyelmet fordítani arra, ami valóban él az aktív fejlődési folyamatban; hogy hogyan megy át a történelem attól a külső fantazmagóriától, amit történelem gyanánt előadnak, olyanhoz, amely számára a külső események, bármennyire is jelentősek, csak külső fantazmagórikus tükröződések.

Míg egyik oldalról az Énnek kell megerősítenie magát, bevonzva Arimán-Mefisztófelészt Oidipuszba, a görögbe, úgy a másik oldalról a modern emberben ez az Én túl erőssé válik. És a modern embernek a szellemi eseményekbe elmélyedve meg kell szabadulnia ettől az Éntől, abba mélyedve, ami a világgal kapcsolatos, amihez az Én tartozik, ha maga felismeri, hogy nemcsak emberi testben él, hanem a spirituális világ állampolgára is. És ebben a korban élünk. Míg az Atlantisz utáni negyedik korban az embernek minden erejével ennek az Énnek a fizikai testben való tudatosodására kellett törekednie, úgy a mi Atlantisz utáni ötödik korszakunkban azon kell dolgoznia, hogy tudatosítsa, hogy ez az Én a szellemi világhoz tartozik. Az én-tudat kiterjesztése a szellemi világba – éppen ez a szellemtudomány. Íme amiért ez a szellemtudomány az, ami a legmélyebb módon felel meg az Atlantisz utáni ötödik korszakunk legmagasabb követelményeinek.

A fordítás alapja: http://bdn-steiner.ru/modules.php?name=Ga_Book&Id=158&Bid=1

Fordította orosz nyelvről: Rákos Éva